

glas slovenskega govora, kakoršen je. Ta namen pa — to je že g. Navratil v „Novicah“ dobro razkladal — izpolnjuje naše pisanje popolnoma, in bodi že ali ne bodi samoglasnik, to se ne dá tajiti, da se ti v skupku črk, ki jih imajo na pr. besede: brste, krt, mrhast, vrt itd., zdajci kakor poskušáš izgovor, oglasi „r“ sam toliko, kolikor je po slovenskem izrekanju teh besed potrebno, in da — kar je še več — celó mogoče ni, teh po naše pisanih besed napčno izgovoriti; v tem, ko bi te po starem pisane besede: berste, kert, merhast, vert, Nemec in z Nemcem marsikteri Slovenec pred ko ne bral tako kakor nemške: berste, fehrt, mehr Hafft, Werth.

Že gori je bilo rečeno, da se z nasprotno pisavo zlasti v slovarjih, kjer človeku besedni stik nič ne pomaga, izhajati ne dá. Vzemimo primer. V neki kranjski okolici pravijo o jokavem otročetu: „Cmerda! zmeram se cmerda.“ Zdaj naj mi to prebere prav, kdor teh besed še ni slišal, ako more! Kako lahko pa je to po naši ali po pisavi Miklošičevih beril, namreč: „Cmerda, zmeram se cmerda“, oziroma: „cmérda, — cmerdá.“ Tako je z vsemi, kateremu čitatelju neznanimi besedami; na priliko: žverga, perga, kerga, herga, šverta, dersa, bersa itd.

Ne dajmo se torej motiti z naukom: „v vsaki besedi se mora videti samoglasnik“, — mi, ki z drugimi Slovani vred imamo že nekaj dobro služečih besedic res brez samoglasnika, namreč: s, z, k, v; marveč drznimo pisati tako, da se bode prav bralo. In to veljá!

Naš način pisanja je torej dober, je boljši in razločnejši od nasprotnega. Pa je tudi krajši po prostoru in hitrejši po času, kar ni mala stvarca zlasti v slovenskem jeziku, ker ima „r“ v neštevilno mnogih besedah takošen zamolkel glas.

Se eno. Ta pisava je od nekdanj vdomačena pri Čehih in Slovaki, ravno tako sedaj pri vseh Srbih in se prikupuje dan na dan bolj tudi Hrvatom tako, da zastran njene popolne zmage v mestu prihodnje jugoslovenske akademije ne more biti dvombe ali sumnje, — in to nam je tudi pretehten razlog. Bolgarje pa še niso dognali pravopisa, vendar ne bodo nikdar segli po e.

Nasproti pa ne veljá sklicovati se na Poljake, Rusine in Ruse, ker Poljaci izgovarjajo in dosledno pišejo v tacih primerih polnoglasni ie, na pr. ciera = trn, wiérzba = vrba, Rusini pa in Rusi imajo in pisati morejo glasni polni e, na pr.: bérdo, vérba, vérh, ali pa spreminjajo staroslovenski za r-om pokladani r v glasni e ali o, na pr. krést = krst, drova = drva, krot = krt.

Da tudi ta ugovor, da se r ne glasi po vseh kotih Slovenije kot samoglasnik, da na pr. Štajarec pravi pêrst itd., ne more veljati, je očitno kot beli dan, kajti kam neki zaidemo, ako pišemo zdajci po loško, zdajci po tržiško, zdajci po ribniško itd.!

Pretežna večina Slovanov, katerim je dotični „r-ov“ glas znan, govori tedaj za nas in veljavni učenjaki nam priporočajo tako pisanje, ne more toraj biti ni neumno ni škodljivo ni samovoljno. —

Zdaj pa še nekaj iz slovenskega besedoslovja. Ni kaj davno, kar se je po slovenskih časnikih sem ter tje jela prikazovati beseda: okolinost za nemški „Umstand.“ Meni se zdí v ti obliki nemogoča. Izpeljati bi se dala s pripono ost in i na sredi samo iz besede: okolina, katero staroslovenščina in srbščina res poznate s pomenom: Regio circumjacens, toda ondaj bi po staroslov. glasila: **околинность**, slov. pa okolinenost ali vsaj okolinost (morebiti tudi: okolinstvo), ne pa okolinost. Toda čemu odtod izpeljevati, ko imamo staroslovenščini in srbščini znani prilog: okolen, iz katerega se sama od sebe podaja med Čehi in Hrvat-Srbi sploh

vdomačena beseda: okolnost. Menim tedaj, da ondi, kjer bi kaki znanstveni oziri tako nanesti ter ne bi se moglo izhajati z našo besedo reč po izgledu klasične latinščine (ki ima v tem pomenu res), bode najbolje poprijeti se besede sosednim Slovanom navadne: okolnost, ktera je priličnejša od dosedanje novinke: okoliščina ali okolščina, od poljske, okolicznosc in od napčne ruske: obstojateljstvo, ki kaže celo na nekega obstojatelja. —

Ker smo ravno v slovenskem besedoslovju, naj vzamem v misel tudi, kar g. III. v 22. l. „Novic“ svetuje. Pravniki, kakor je znano, delajo razloček med nasveti „de lega lata“ in pa „de lege ferenda.“ Enakošen razloček biva tudi pri jeziku. Do zdaj smo se trudili na dani podlogi „de lingua facta“ ali „data“, da bi jo očistili pé g, kakor poje Koseski; gosp. III pa sega dalje, če se ne motim, in hoče „de lingua faci-enda“ seu „fingenda“, da bi mi, popustili podlogo narodnega govora, odmaknili se še več od Hrvatov in Srbov, in še ne vedoči nikar do dobrega staroslovenskim jerom*) prave veljave in namembe, jezik raztegovali po kopitu staroslovenščine, ki je, ako ne z večjo, vsaj z enako pravico tudi starobolgarščina. Tega jez ne bi priporočal.

Lomski.

Svoji domovini. **)

Kje ste časi vi prezali,
Kje ste dnevi blagi mi?
Ste le že slovo mi dali
Ali v večnost ste odšli?

Kje si časa blaga mati,
Ki budila si radost?
Hočeš res mi slovo dati,
Kot ga dala je mladost?

Sanja na te me obuda,
Rana srce tare mi,
Oj! ločitev je prehuda,
Blagi dnevi, kje ste vi?

Kje je steza mi domača,
Domovine moje raj,
Tjekaj se oko obrača,
Vošči dneve si nazaj.

Več oko ne vidi zemlje,
Pač zastoj ozira se,
Viđ mi tje narava jemlje,
Loči od drage steze me.

Ivanka K.

Ozir po svetu.

Nova pisma iz Srbije o Srbii.

Predrage mi „Novice“! Tudi na Srbskem smo letos imeli na debelo snegá, katerega sem tudi jaz v svojih vnanjih službenih opravilih gazil od 31. januarja do 20. marca. Obhodil sem v tem za potovanje najmanj vgodnem času, vranca svojega jašeč, celo veliko kragujevaško okrožje od občine do občine. Ta pot je bila sila težavna. Debeli sneg je za čas mojega dolzega potovanja se spremenil v strašne vode, v strašne z ledom pokrite mlake, po katerih je konj svoje noge krvavil in mene z blatom škropil. Studenci in neizbrojni potoki so se spreminjali v velike reke, lepe ravnine v strašna jezera, ktera sem mnogokrat moral s smrtno nevarnostjo pregaziti in preplavati, ker je mostove čez velike reke, kakor Grušo, Lepenico, Jasenico itd. lanska in letošnja sila povodenj podrla in odnesla. K tem strašnim elementarnim stiskam se pridružijo kmali še druge kristjanske težave: pričel se je namreč véliki post. Pa kako se pravoslavni kristjani postijo! Vse jedó surovo, ali na žrjavici pečeno, ali na vodi kuhano čisto brez zabele. Da, prvi in véliki teden posta še olja ne vpo-

*) Gospod III. znamenju B pripisuje neko mečivno moč, ne pa tudi samoglasne veljave, brez ktere menda vendar niso bili. Če gosp. III predlaga: človeški, in dosledno: človečstvo, hotel bo kdo drugi človečeski, človečestvo; gotovo z neslabšim razlogom. Quousque? Pis.

**) Iskrena Slovenka biva zdaj v Gorici.

Vred.

trebljavajo; se vé, da rib, mleka, sira, masla, jaje itd. tudi ne. Najbolja jela postna so: pečen krompir, nezabeljen fižon in surovo zelje; tudi meni lačnemu je to in uno moralo všeč biti; v poboljšek in podkrep mi je bila čaša dobrega vina.

Potovali smo vojnike za stoječo in narodno vojsko nabiraje in onemogle starce iz narodne vojske izpisovaje. Bilo nas je šest: dva kapitana, jaz, pisar in dva pandurja. Po naredbi vojnega ministerstva smo šli na južno mejo kragujevaškega okrožja na srbsko Moravo v občino Čukujevac, ki je drobno uro od Karanovca. Sneg, ki je bil konjem do trebuha, je celo pot tako gosto padal, da se nikoli nikamor videlo ni; a vendar sem videl reči, ki se menda nikjer na svetu ne vidijo: srečaval sem cele trume hišne živali (ovác, goved, kónj, svinj itd.), ki je v debeli sneg zametena strašno svojo osodo premišljala, se lakote in zime tresla! Uboga žival se mi je v srce smilila in zdelo se mi je, da se glave skup tičaje žalostno joče in druga drugi na ušesa šepetá neusmiljenost in neblagodarnost človeško toži.

In res je letos po Srbii mnogo žival zime (mraza) in lakote poginilo; tudi volkovi so je dosti poklali. Slobodno rečem, da volkovi nikjer na svetu tako dobro ne živijo kakor v Srbii; tukaj imajo podnevi in ponoči govejega, ovčjega, svinjskega in konjskega mesa na izbiri. Tudi mladih telet, jagnet itd. dobijo, kolikor jim je drago. Bral sem v ljubih „Novicah“, da na več krajih po Slovenskem je letos ljudem živinske klaje primanjkovalo. Vem, kako Slovenec kuka in javka, kadar nima ubogi živinici kaj v jasli položiti. Tukaj nima nihče te skrbi, nihče štale, nihče jasel! Ako bi Srbin videl slamo, deteljo itd. živini rezati, to in uno pariti in soliti, ji piti in jesti v toplo štaló nositi, gnoj iz pod nje kidati, ji nastiljati, jo lepo česati, gotovo bi se smejal in bi rekel: „evo, ali ti je Švaba neumen! Mislé, da mu je krava majka, ji zida in gradi lepe kuče, ji kuha in soli, jo pere, čisti in češe, ji popravlja posteljo, ji nastilja in streže kakor dobri majki!“ Bog me! srce me je zbolelo, ko sem zagledal kravo, ki je lizala svoje mlado, hude zime drhtajoče tele v snegu. Da nihče dvorišča za gnoj nima in nihče živinskega in družega gnoja za poljedelstvo ne popravlja, lahko brez mene uganeš, dragi čitatelj!

V dveh dnevih prišli smo po strašnem snegu raznotero žival srečajoči v moravsko dolino, ki je res prekrasna! Na levi obali lepe reke Morave so visoke karanovaške planine; pod njimi je mesto Karanovac, kjer je Črni Juri Turke pretepal. To mesto ima vrlo lepo lego med dvema velikima rekama: Ibero in Moravo, ki se tukaj stekate. Ljudje so po moravski dolini sila veliki, srčni, pri tem pa prijazni in gostoljubni kakor vsi Srbi. Obiskal sem tudi občinsko šolo in čudil se bistroumnim otrokom, ki so na vsa vprašanja rečno in točno odgovarjali. V šolo stopivšega me iz klopi vstavši lepo pozdravijo: „Pozdravljamo vas; pomozí vam Bog!“ Ravno tak pozdrav iz šole stopivši dobim. Sedaj morajo vsi otroci, fantiči in deklíči, šolo obiskavati. Se vé, da to bi se po sila velicij srbskih vaséh nikakor zgoditi ne moglo; kako neki bi majhen otrok pozimi potovati mogel po dve, tri in še več ur? Zato je pri vsaki šoli občinska hiša, kjer otroci topla prebivališča imajo, stariši jim pa od doma za jelo potrebnih reči pošiljajo. Se vé, da srbskemu otroku ni treba kuhe, kakor v obče Srbínu ne. Vsaki teden enkrat ali pa še ne mu oča ali majka v bisagi pricéca kruha, sirovih zelnatih glav, krompirja, čebule, česna in koruze. Krompir in koruze si speče otrok sam pri ognji v veži, druge reči pa s kruhom surove povžije. Se vé, da otroci v občinskih hišah po tleh na golih

dilah ležijo brez odeje in da nimajo ne mize, ne stola, klopi in postelje ne; pa tudi čemu otroku teh reči, ki še očetu znane niso! Srbski narod živi jako trezno. Mehkužnosti nobene ne pozná. Že od mladosti se privadi vseh telesnih težav in nezgod. In kak lep hrust in velikan je Srb! In kako strašan vojniki! Da, vojniki in junak je, da mu ga ni para na svetu!

Iz lepe moravske doline smo šli čez hribe in doline, čez polja in hoste po debelem snegu, po ledu in po strašnih mlakah v pet ur daljni Leskovac. Tukaj sem se zavzel nad modrim kmetom (županom, kajti narod srbski župana imenuje kmeta). Strašan, visok, širok in plečnat hrust je bil! Brke je imel kot leverične repe, ki jih je neprestano in ponosito vihal na vse strani. Jezik mu je bil razgovoren; govoril je rzno in krepko kakor kak anglešk lord v parlamentu. Brez potrebe nikakor ni ust odprl; vsaka beseda bila je odsečena in je imela svoj vzrok, zakaj da je zadonela. Govoril je premišljeno in počasi; mislil bi človek, da mu velike brke usta skup tiščijo in mu hitro govoriti ne dajo. Še bolj sem se pa začudil, ko sem pri njem celo biblioteko srbskih, hrvaških, ruskih in francozkijh knjig našel! Vprašam ga, kje je v šolo kodil? „Boga mi! neznam?“ — mi odgovori — „kjer koli sem kakega pismenega človeka dobil, prosil sem ga, naj me blagovoljno podučí. Moja šola bila je povsod: po kočah, livadah in hostah pri ovcah in svinjah. Ko sem se srbski čitati in pisati naučil, dobil sem neko knjigo, ktere slova nikakor poznal nisem; bila je nemačka. (Srbínu je vse „nemačko“, kar ni srbsko, rusko ali staro-slavensko; staro-slovensko vsak Srbin zmatra za sveto pismo, ki je tudi razume.) Ko sem po praševanji in iskanji dotekel človeka, ki je dobro srbski in nemački umel, sem ga prosil poduka, in povedal mi je, da knjiga ni nemačka, ampak hrvaška. Hrvatski sem se brzo naučil, kajti hrvatski jezik je srbski, samo slova (azbuka) so nemačka. Čul sem, da je francozki jezik najlepši, zato kupim knjigo, s katero se še sedaj mučim, nos in jezik na vse strani vijem, viham in lomim, pa vse zastonj! ne besede ne umem!“

Ostali smo pri nenavadnem tem človeku, pri katerem nismo samo dobro telesno, ampak tudi prilično duševno hrano in mnogo šal vživali tri dni, ki so nam v sladkem šaljenji pri kaplji sladkega vinca kakor tri minute pretekli. Se vé, da ponoči smo po srbski na tleh spali, kar sem se, hvala Bogu, tudi jaz že prav dobro naučil, in to mi je treba, kajti živim med vojniškim narodom srbskim in vojniki mora živeti po vojniško.

(Dalje prihodnjič.)

Zabavno berílo.

Čudna večerna godba.

Ogrska pripovedka.

Potovaje svoje mlade dni po prekrasni ogrski deželi, prišel sem neki večer blizo tržiča Mora, nekoliko milj od stolnega Beligrada pri velikem bakonskem gozdu.

Vrhovi visokega drevja žareli so ravno o rumenem svitu večernega solnca. Dolge sence stoletnih dobov spenjale so se po zelenih tratih, in trume krilatih pevecíc žvrgolele so solncu na slovó poslednjo pesmico. Ko stopim na ravnino, v kateri lični tržič stoji, spuščala se je zemlja že v naročje hladnemu mraku, plemeneča še od poslednjega solčnega poljuba. Na levi dvigala se mi je gora Čoka, pokrita na pol s plodnimi vinogradi; nad njo zibale so se lahne rudeče meglice, ki pa so sčasoma obledele.

Obrnivši se na levo stran s pota, koračim pod goro naprej. Po daljni stezi tiral je ovčar svojo čedo

logii, pa brž se mi ena zazdi. Na Štajarskem, mislim sam pri sebi, je tudi znana beseda in a č e (anders, sonst). Kaj, ko bi ona tej enaka bila? Tedaj bi steblo bilo in = drug; pritkljej — ak, primeri en-ak; i bi bil spredi odpadel, najbrž zarad jambiškega naglasa, toraj 'n á k o, kakor 'm á m o za i m á m o, 'z d r é t i za i z d r é t i, ne 'd é, za ne i d é (na Gorenškem). Tudi pomen besede nako bi potrjeval to izpeljavo, namreč nako = in a č e, to te ne sme motiti, ako se zmisliš na daleko = daleč(e), oboje na Štajarskem govorno. Tako bi se tedaj smelo reči in pisati: „To je inako lepo, pa predrago“; „tako stori, inako jih dobiš.“ Ali bi se smelo tudi tako reči: „Če tako storite, drago mi bode, inako pa storite, kakor mislite?“

Na onako ni pri besedi nako misliti, ker je pomen zoper to.

2. Pravo = prav'.

Mi pišemo: „To je prav; prav imaš; prav iz Kranja; prav za prav; prav dobro itd.“ Ali je to tudi „prav“ pisano? Meni se vidi, da ne. Mislil bi človek, da je to nemškutarjenje. Zakaj Nemec v predikatu ne pregibuje adjektiva: das ist recht; du hast recht; recht gut. Ali pa je to „prav“ le skrajšanje, kakor se pravi kak' za kakó, tak' za takó, vin' za vino? Gotovo je samo eno, in to je, da se „prav“ po slovanski sintaksi opravičiti ne dá. Ako nas kdo boljšega ne prepriča, pišimo: to je pravo; pravo imaš; pravo iz Kranja; pravo za pravo; namesti „prav dobro“ pa „jako dobro“, kakor pravijo Slovenci za Sotlo. — Da bi ta „prav“ takošen substantiv fem. bil, to bo težko dokazati.

Vraže pučke (ljudske) iz Istre.

Zapisal v ondi navadnem jeziku J. V.

Ostriženi ili izčesani lasi se hitu (denejo) na vetar, da jih tičiči najdu, nazla (gnjezda) pletu i Boga hvalu.

Ako nevesta na piru (svatbi) ne pleše, njoj konoplje ne rastu. Ako ne plače (joče), ko ju peljaju od matere, njoj se kvas birsi i kruh se joj neće kisati.

Ako noseća žena človika oštro pogleda, kadar jé, a njoj ne ponudi, mu dá jačmik (ječmen) na oči; ako se pa tem jačmiku z brusom (oslo) trikrat potegne, dobi ona žena na prsa z brusu (neko bolezen).

Ako gré babica curat, ko nese otroka h krstu ili od krsta, nemore ta otrok cura držati ponoći. Ako se najdu tri mali, još goli mišići i se vfrigaju, i dadu otroku pojesti, da nezna, gotovo pomaga.

Ako se ovca ne more objanjiti, se zemu dve robe, ke na dva kraja (konca) v zemlju rastu, ter se stavu na križ priko ovce, pak se laglje objanji.

Za zdravom Mariom se ne sme švikati (zvižgati), aš se Mati božja plače.

Mrtvemu detetu se mora stomanjica (srajca) prepašati, da more z angeli rožice v nadarca (nedrije) brati, drugač ne bi smelo ž njimi, a u krilce ne bi jih smelo brati.

Na dan sv. mladenčev se zame praska (šiba) ter se gré od žirnega stabla do stabla, i se udare stablo govoreć: „žiru rodi, žiru plodi!“ i to je žire mladenčati.

Ozir po svetu.

Državni stroški za šolstvo, véde in umetnosti.

Oton Hausner je v Lvovu izdal primerjajočo štatistiko Evropino (vergleichende Statistik von Europa), v kateri so na drobno popisani raznoteri stroški evropskih držav.

Zanimiv je ta popis o tem, koliko ta ali una država izdá leto in dan za stroške nauka, védnosti in umetnosti v primeri z armadinimi stroški.

Vse države v Evropi izdajo za šolstvo in védnosti le 145 milijonov in 480.000 frankov: angleška nekaj čez 29 milijonov, francozka čez 25, ruska čez 18, laška čez 15, pruska čez 15, španjska čez 8, avstrijska čez 6, belgiška čez 5, švicarska blizo 4, turška čez 5, nizozemska in švedska čez 2 milijona, rimska 180.000, srbska 150.000 frankov itd.

Vidi se iz tega, kako malo države privoščijo nauku, védnostim in umetnostim, mimo tega, kar se obrne na armade, za ktere se v mirnih časih 17krat več potrosi kakor za šolstvo, véde in umetnije.

Le 4 manjše države (švedska, švicarska, belgiška in nizozemska) — in ne ena vélika! — obrnejo za šolstvo saj 3 gold. od 100 svojih državnih dohodkov. Med vélikimi državami (se vé da v premeri njihove velikosti, njihovih stanovnikov in dohodkov) laška o tem največ stori, pruska malo, avstrijska pa še veliko veliko manj, tako, da le rimska ji je enaka in da le turška je še za njo. Med nemškimi stori virtemberška za šolstvo in védnosti največ, hanoveranska najmanj.

Hausner primerja stroške za šolstvo, védnosti in umetnosti tudi s številom stanovavcev in kaže, da v vsi Evropi se po vsem le 51 soldov leto in dan potrosi za 1 človeka.

Ako se pa pogleda v posamezne države, so razločki veliki v tem. Največ izdajo za šolstvo v Bremen, Frankobrodu, Švajci, Belgii, Virtembergu, Saksionii in Anglii, — v teh državah se šteje od 1 do 2 frankov (en frank je po našem denarji 40 krajc.) na 1 človeka. Še veliko manj, to je, le 52 do 94 soldov, se šteje na enega človeka za stroške nauka, v 15 drugih evropskih državah, med kterimi je francozka, laška, pruska, danska, španjska in še druge. Manj od teh, in sicer le od 22 do 49 soldov izdajo za šolstvo za 1 človeka v Švedii, na Grškem, Ruskem in še 4 drugih državah. Še veliko manj v Avstrii, kjer dohaja za ta namen na 1 človeka 19 soldov, v Romanii 16, v Srbii 14, najmanj pa v Turčii, kjer se počez le 5 soldov obrne za 1 človeka na šolstvo.

Dalje primerja Hausner stroške šolske s stroški armadinimi v različnih državah evropskih, in kaže, da v vsi Evropi so šolski stroški v tolikošni primeri do armadinih kakor 1 do 17, to je, na 1 frank šolskih stroškov hodi 17 frankov armadinih stroškov. Razloček je pa velik med posamesnimi deželami. Po številkah se kaže, da Švajca, ktera v mirnih časih nima armade, je v Evropi edina država, kjer stroški za šolstvo več znašajo kakor za armado. Španjska država med vsemi velikimi državami najmanj potrosi za armado, tako, da šolski stroški znašajo še skor deseti del armadinih; že več potrebuje armada na miroljubnem Angležkem, in še več na Pruskem, Avstrija pa celó 60krat več izdá za vojake kakor za šolstvo, védnosti in umetnosti, in le turška še več, kjer na 1 frank za šolstvo hodi 155 frankov za armado.

Nova pisma iz Srbije o Srbii.

Iz Leskovca smo potovali v lepo vas Knjić, ki je, slobodno rečem, še nekoliko večja od Dunaja. Knjić je selo, v kterem se je Štefan Knjićanin, slavni junak in predvoditelj Srbov proti Mažarom, rodil in po nji dobil svoje ime. Knjić ima lepo novo cerkev, šolo itd.; med mnogimi v širjavo in daljavo raztrese-nimi hišami je pa najlepša Knjićaninova pod nekim malim hribom vsa iz rezanega kamenja zidana; tla njena so po lepih sobah, vežah in kuhinjah vsa iz lepega be-

lega marmora, po stenah pa so slike redov slavnega junaka in podoba njegova, podobe srbskega kneza in carske rodovine ruske. V tej hiši živi zdaj žena njegovega brata, tako velika vdova, da večje žene nisem še nikdar nikoli videl. O nji pripovedujejo, da tako umé konja jašiti, da ji noben vojak kos ni! Priljudna žena mi je ponudila tri čaše sladkega vinca, da jih popijem v večno slavo slavnemu junaku, česar, se vé, da se branil nisem. Pred Knjičem je na severni strani v veliko širjavo in daljavo žalosten pogled nekdanje velikanske hoste, ki je bila, kakor pravijo, še pred 15 leti tako temna in tako polna hajdukov, volkov in družih divjih zver, da človek še o belem dnevu ni smel sam kroz njo iti. Al zdaj še zajec kam skriti nima se! Vse izgleda kakor na našem Krasu, samo namesti kamenja in skalovja se vidijo visoki, gosti, sivi štori — prežalosten ostanek nekdanje prekrasne hoste! Osoda tako nemila je obrila kakor naš Kras tudi ta gozd!

Iz Knjiča smo šli naprej in pregazivši zopet reko Grušo, dospeli smo v selo Radmilović. Dobro uro od Radmiloviča smo šli drugi dan v faro cerkev k službi Božji v Borač, kjer sta moja tovarša, gospodina kapitana, tudi sv. zakramente prejela. Dokler Srbin v velikem postu ne sprejme sv. pokore in sv. obhajila, neče jesti ne rib ne oljnatih jedí; zato sem ju sam silil k tej kristjanski dolžnosti, da sem se na težavnem službenem potovanji tem preje rešil nezaheljenih jedí.

Borač je velika in globoka dolina, okoli in okoli so visoki hribje. V sredi lepe doline kipí prečudna gora kakih 300 sežnjev visoka proti nebu. Na vrhu tega skalovja je bil nekdanj trden grad, čegar razvaline se še danes vidijo. Narod pripoveduje, da je ta grad srbska despotica Jerena zidala; kmetje so mi kazali, od katerih strani so ga Turki tolkli. Na ta kamniti hrib se kaj težko v suhem vremenu pride, v mokrem pa nikakor ne. Kadar je suho, plezajo gori mladi fantje po vseh štirih s smrtno nevarnostjo, da iščejo starega srbskega orožja, ktero se za beligraški muzej nabira kakor druge starine; veliko deževje je pa neki tudi večkrat s kamnjem vred doli prinese. Tudi meni so kazali kmetje staro srbsko orožje: različne sekire, pušice, strele, z ostrimi žebli okovane, bâte, kice itd. Ta velika kamna gora v sredi lepe doline je res pravo čudo Božje! Ako je človek ogleduje, prešine ga nehotè strahota, češ, da zdaj zdaj bode raspala in vso lepo dolino s strašnim skalovjem zasula. Ta gora pa ni iz jedne stalne in trdne skale, skala je na skalo prečudno nakopičena. Tako le sam večni mojster zidati zná! Pravijo, da se je nekdanj ob časih srbskega carstva lahko na ta prečudni hrib prišlo; al ko je carstvo padlo, so pribežali izbrani srbski junaki v ta grad, pa podrli skalnato pot tako, da nihče do njih ni mogel priti, pa tudi oni doli ne; vsi so gori v krvavi bitki poginili, od kodar so se Turkom na vse strani branili!

Tik pod hribom je majhna, lepo zidana cerkvica iz trdnega rezanega kamenja, ki je gotovo iz imenitnega hriba vzeto. Koliko je stara in kdo jo je zidal, nihče ne vé. Po stenah male cerkvice so stare malarije svetnikov in njih napisi v staroslovenščini. S pobožno radostjo sem ogledoval ta prečudni hram Božji — skriti ostanek nekdanje srbske slave! Iz tega zidanja, teh malarij in napisov se jasno vidi, da so bili starodavni Srbi veliko stopnjo izobraženosti dosegli; gotovo so bili vrstniki tadanjim evropskim narodom. Ta cerkvica je bila prva starina slovanskega zidovja, ki sem je v svojem življenju videl, pa se ga tudi nagledati in prečuditi nisem mogel. Boga sem hvalil, da ne dá smrtnosnega skalovja s strašne te visočine na njo grometi, pa hvalil sem tudi Turke, da je niso podrli in so bili

zadovoljni samo s tem, da so svetnikom po stenah dali le oči, nosove in usesa postrgati. Se vé, turška navada je ljudém oči izkopati, nosove in usesa rezati, in tako so tudi srbskim svetnikom po cerkvah delali.

Iz Borača smo po strašnem blatu, po ledu in snegu koračili čez hribe in doline v monastir (klošter) Vračevšnica, ki je dobro uro od ceste kakor vsi srbski samostani globoko med dvema visokima, z lepo bukovo in hrastovo hosto zaraščenima hriboma tako dobro skrit, da se poprej ne vidi, dokler se do njega ne pride. Ta samostan ni samo grozno velik in lep, ampak je tudi silno star; ima velika in lepa poslopja in čuda lepo iz samega rumenega marmorja zidano cerkev, ki že kakih 500 let stoji in bo stala, ako Bog dá! v večni spomin stari srbski slavi! Nad njeno lepoto so ostrmeli tudi divji Turki, ki so vse cerkve po Srbii poderali in oskrunjevali, da se je dotakniti niso upali. Neki turški sultan je celó dal temu samostanu lep diplom na pergamentu pisan. Iguman (gvardijan) mi je ta diplom pokazal rekši: Da so Turki še tako strašno kakor krvižejna divja zver po Srbii hromeli, so jim minih tega samostana samo ta diplom pokazali, in nihče se ni smel ne njih, ne lepe cerkve, ne samostana in njegovega imenja dotakniti. Diplom na lepem belem pergamentu — po arabsko ali po turško pisan? ne vem, tudi iguman mi ni mogel povedati — je blizo sežen dolg in vatel širok. Slova (črke) so raznih lepih barv, dolga, na vse strani zakrivljena in črka vrh črke natlačena; vse imajo skoraj nekako podobo našim nótam. Na diplomu je videti tudi več družih lepotij raznih barv, kakor lepi turški grbovi, zvezde, polamesec, rože itd. Kteri turški car ga je samostanu dal in kaj je pisano v njem, ne vem, niti mi je iguman mogel to povedati. Res, da je zdaj turška sila strta in se samostanu ni več Turkov bati, tedaj mu tudi tega diploma več treba ni; al iz žive hvaležnosti se v samostanu na veke hranuje; kajti on mu je bil njegov angel varh, ki ga je, kakor lepo cerkev, obvaroval turškega meča in ga ohranil večnemu življenju! Iguman mi je rekel, da je samostan Vračevšnico in lepo cerkev zidal srbski vojvoda Radić Postupović pod vlado despota Jurja Brankoviča. Po stenah cerkve so lepe malarije svetnikov, po tleh cerkve, ki so iz belega marmora, so velike marmorne ploše med manjšimi plošami s staroslovenskimi napisi. Tù so pokopališča imenitnih starih Srbov. Tudi v stenah cerkve so take marmorne ploše s staroslovenskimi napisi od zunaj in znotraj. Kakor neko čudo Božje sem ogledoval to staro cerkev, ki je v vseh strašnih nevihtah kakor vijolica med trnjem neoskrunjena ostala! In čeravno je že več stoletij stara, je še zmirom mlada kakor spomladanska vijolica; mislil bi človek, da je še lani dodelana, ako bi ga oguljeni spisi in napisi po tleh cerkve ne opominjali starodavnosti. To je druga stara cerkev, slavni ostanek nekdanje srbske slave, ktero sem videl.

Bog me! Stari Srbi so bili izobražen narod; kdor ne verjame, naj gré, da vidi in sodi njih čuda!

Klošter Vračevšnica ima mnogo lepih slik na platnu; med njimi so najlepše: slike vseh Nemaničev kraljev in carov srbskih od Štefana Nemanića I. do mladega cara Uroša in Lazara, slika metropolita Štefana Stratimirovića, strica generala Stratimirovića, slika metropolita Milentije, ki je v bitki na Čačku sam boben čez ramo obesil in vojne znake za boj dajal. Se vé, da lepih slik ruske carske rodovine, ruskih in srbskih junakov tudi tù ne pogrešaš. V samostanu Vračevšnici tudi knez o svojem potovanji po Srbii ostaja. Kazali so mi poslopje, kjer je knez Črni Jur puškini prah delal. Mi smo v tem samostanu kaj dobro živeli; res, da smo se postili, al imeli smo dobro

izgotovljenih rib dovolj. Oljate jedí in ribe pa, slobodno rečem, da ne ume nihče tako dobrih izgotovljati kakor Srbi. Dobili smo tudi mehke postelje in odeli smo se vsako noč ne samo s toplimi odejami, ampak tudi z dobrim vinom, ki mu ga na svetu para ni. Pri sladki kapljici se razgovarjaje smo vselej do polnoči in še dalje posedeli. (Dal. prih.)

Zabavno berilo.

Čudna večerna godba.

Ogrska pripovedka.

(Konec.)

Drugi večer sedeli ste rodbini spet zbrani v Barankajevi hiši. Govorilo se je o čudnem včerajšnjem gostu, in Ilána je razmotala oni zvezek nót. Obsegal je mnogovrstne pesmi, popotnice, lovske in druge napreve; z veseljem videla je Ilána, da je bilo vse za čakan in tamburo postavljeno. Gibala je liste sèm ter tjà, pa slednjič se je ustavila, vabljená po neki čudni moči pred mrtvaško popotnico.

Vzemši te liste začela sta Andor in Ilána popotnico igrati. Že pri prvih akordih osupnilo je Iláno veliko mojsterstvo skladnikovo. Andor ustrašen preneha; vendar ga nek silni nagon zdrami, da sopet za Iláno svira. Mater in oba očeta presunila je ista groza, ktera se je polastila pri prvih glasovih zaročencev. Čedalje bolj resnobno in veličastno strašno donela je s strun melodija, ki je ranila srca vseh. Ilána je prenehala in, tresoč se na vsem životu, obledela, z žarečih očí pa so se jej potakale vroče solze čez lica. Andorov čakán donel je le vès zbežan in turoben, roditelji pa so slušali kakor okamneli trepetajoče glasove. Zdaj udari sopet Ilána krčevito v strune, in divni akordi zapeli so kakor brenk ejolove harpe, kadar šumljá po dolini rahli večerni veter; — mislil bi človek zdajci slišati globoke zdihljeje po zgubljeni sreči in ljubezni, zdajci demonovo krohotanje skrivnih oblasti, zdajci grobno pesem čistih zvonov, zdajci pa prepír in zasramovanje nesoglasnih odmevov.

Le z nadčloveškim prizadetjem mogla je Ilána popotnico do konca igrati; al Andor piskal je z nekakim burnim mikom in čakánovi glasovi zbujali so duha v neko silno raskošje. Tambura padla jej je z rok, onemogla je; Andora prevzela je tiha groza. Roditelji blagoslovili so otroka, in slovó obéh rodbin bilo je resno, mrzlo in tiho.

Vendar vsak večer shajali ste se rodbini, kakor doslej, pa vsakrat bila je na vrsti ta mrtvaška popotnica, ktero je Ilána najraje igrala. Tudi Andoru, čeravno groze presunjenemu, priljubila se je čedalje bolje. Zastonj je bilo prizadetje starišev, odvrniti otroka svoja od te strahovite skladbe; vse ni nič pomagalo; slednjič so jeli sami to zmes čudne slasti in groze radi poslušati.

In tako je donela vsak večer v tej ali uni hiši neblažna godba, in neizmerna od dne do dne večá turobnost vgnjezdila se je v srca obema rodbinama.

Tako je prišel dan sv. Miklavža, kateri se je obhajal v Čoki. V veliki hiši kizbirovi*) se je rajalo, in dar za najboljši ples bilo je s trakovi in cvetkami kinčano jagnje. Par, ki je hotel to darilo dobiti, moral je začeti plesati, kadar so se male Miklavževe sveče prižgale, pa ni smel popred nehati, dokler niso izgorele. Lehek, močen in tenek je moral biti, kdor se je nadjal zmagati.

Andor in Ilána priplesala sta si darilo; z godbo in

ploskom vodili so v sodnikovi hiši jagnje pred njima, in vriskaje spremljala ju je potem vsa mladež domú.

En teden pozneje so peli čokaski zvonovi miltvaško pesem, in mlada Ilána ležala je na mrtvaškem odru. — Dva dni potem pogreznili so najlepšo deklico v črno jamo na ondašnjem mirodvoru.

Kakor blisk z jasnega neba zadel je glas njene smrti vse vaščane; rodbini pa je trla nepopisljiva žalost in groza. Andor je omolknil, ne solze ni pretočil; okamenel je bridkosti prevelike. Kakor marmorna podoba sedel je na klopi pred svojo hišo, strmé v drevored, ki je držal do druge hiše, in po katerem je Ilána vsaki dan k njemu prihajala. Zastonj so bile vse tolaživne besede očetov, zastonj solze deklíčine matere. Sedel je od zora do mraka pred vratmi in zrel v drevored. Večer je zagrinjal gorovje s svojimi temnimi zavoji, pečine zavijale so svoje velikanske ude z mračnim plaščem, vse življenje je omolknilo. Z zvonika pa je zadonelo zvonjenje „Avemarije.“ Kar zasliši mladeneč — o čudo! — iz Ilánine spavnice znane mile glasove tamburine, ktera je visela ondi na steni; igrala je kakor roka nekega duha ono tožečo mrtvaško popotnico, in lila v srce Andorovo neizmerno bolest. Zdelo se mu je, da ga vabi in opominja, naj jo spremlja s svojim čakánom. S sladno grozo slušal je divne melodije. V istem trenutku skoči po koncu, in šepetaje sam sebi „hitro, moja Ilána!“ prinese si čakán, ter pridruži njegove glasove tamburini. In strahovita mrtvaška popotnica donela je zdajci glasno po tihi dolini, da se je moralo vsako srce topiti v neskončni milobi. Čedalje hlepnejše in čarovniše prihajalo je trepetanje strun, in Andor moral je omamljen večkrat prenehati. — Slednjič tambura potihne, a za Andora ni bilo mirú in pokoja; vès zmešan taval je vso noč okoli, s svojim čakánom v roci.

Enajst večerov ponavljala se je ista strahovita godba. Kadar je cerkveni zvon „Avemarijo“ zapel, vselej so se oglasile strahovite tamburine melodije, vselej so zapeli tožeči, srce trgajoči akordi, in Andor jim je pridružil vselej svoje. Nesrečni mladeneč pa je čedalje bolj ginil in blede od dne do dne. Žalost bila je prevelika; ni je mogel prenesti. — Dvanajsti dan oslabele so njegove moči, ležal je v postelji, mili mu stariši sedeli so zraven njega; vsa okenca so bila zaprta, glas zvonov ni mu udarjal na uho. Lahni spanec legel je na njegovo dušo. Al, ko zdaj spodaj v dolini večerni zvon zapoje, vzdigne glavo, se sladko nasmehljá in z zamolklim glasom reče: „Pridem, pridem, Ilána.“ Čakan v roke vzešči zapiska mrtvaško popotnico, in tudi tambura iz sosedne hiše zapoje; pa glasovi so bili danes mirnejši, jarniši, ko bi tekli iz ust tolažečega genija, ko bi se čulo prepevanje tiho vsrečene filomele. Čez Andorov obraz razgrnila se je mila rudečica, sladko smehljanje, kakor nad obrazom spijočega deteta, kadar sanja o rajskih krilatcih, kateri je zibljejo na zlatih oblacih. Mrtvaške popotnice bil je konec — Andor, lepo z Bogom spravljen, še enkrat pogleda okoli sebe in zdihne: „Zdaj, zdaj“ — in njegova duša stresla je s sebe vezi telesne.

Drugi večer potem zakopali so, ko je večerni zvon zapel, na čokaskem mirodvoru poleg Iláninega groba Andorovo truplo; in čuda! v istem hipu se je oglasila iz obeh hiš na hribu mrtvaška popotnica, zaslišali so se glasovi tamburini in čakánovi, z uno milino ko popred.

Visoko na vrhu gore Čoke pa se je prikazal čuden popotnik, ki je bil Iláni oni zvezek nót podaril. Mirno korakal je čez pečine, zavít v temni plašč, in slednjič zginil je v mračnih meglah.

Od te dôbe ne stanuje nihče v hišicah na hribu. Tudi stariši so pomrli. Pa vsak večer, kadar zvon „Avemarijo“ pozvoní, oglasi se v Ilánini spav-

*) Kizbiro je selski sodnik, z večó oblastjo kakor jo ima naš župan. Pis.

Zamaknjena v njuno ljubezen gorečo,
Živita le sebi, le čutita srečo;
Pri znožji nevesti zdaj ženin sloni
In sladko priznanje jej spet ponovi:
„Le ti si življenje, le ti si svitloba,
In tebe le ljubim in ljubim do groba;
Povej, da si moja, da meni cvetiš,
Da v večni ljubezni le za me goriš!“
Treseča posluša ga roža preblaga,
In srce od sreče jej skorej omaga,
Šeptaje besede izusti sladke:
„Te ljubim nezmerno in vedno le te!“

Zakaj že vtihujejo mili glasovi,
Zakaj iz oblakov hitijo vozovi,
Vozovi, ki vodi je lahki hladan
Iz kraja zahodnjega semkaj poslan?
Vozovom meglenim, zakaj ljubeznjive
So lastovke vprežene, nepremagljive? —
Vladavka kraljevska, ki lišpa zaklad
Vseh čudežev, „teta“, sprelepa spomlad,
Bo svatnino krasno sedaj zapustila,
Se bode na trate predaljne selila.
Na trate cveteče, na trate svitlé,
Na trate, kjer „aloe“ žlahne rasté,
Kjer krepka platana ponosno se vzdiga,
Kjer lotus in palma in lokvanj jej miga.
Kaj ženin nesrečni, kaj bodeš počel,
Ti, ki si še ravno bil tako vesel?
Brez spomladi rožici moč ni cveteti
In teta ti more nevesto odvzeti —
In ž njo tebi vzela blaženstva bo vir,
Svitlobo, življenje, veselje in mir! — —
O pevaj zdaj slavček, prepevaj ubogi,
Če tudi puščave ti rajski so logi,
Če tudi samotni, brez sreče živiš,
Če tudi jo vedno nazaj si želiš.
Po petji naj čuti se tvoji glasijo,
In naj hrepeneče po svetu donijo,
Le pevaj brez konca, ker petje je vek,
Tolažba premočna, balzamovi lek.
Pojé po nevesti žaluj, po nemili,
Ki koj se udala osode je sili,
Razsipaj vse v pesmice tvoje gorjé —
Saj petje tud' solzno olajša srcé.

Ozir po Jugoslavenskem.

Prava rodoljuba — lep izgled družim!

„Napredak“ (Напредак) piše to-le: V Čalmi v Srému bivata dva prijatla, gospoda Janko Frušić in Paja Miler. Ta dva vrstna moža sta osnovala v svoji občini (soseski), na svoje stroške za se čitavnico, kjer si držita 11 različnih časnikov. Vsako nedeljo popoldne od 3. do 5. ure imata pravo šolo za odrasle ljudi od 25 do 50 let, kjer jih podučujeta v gospodarskih (kmetijskih) stvaréh, jim razkladata to in uno, učita, na priliko, sadna drevesa cepiti, živino umno gleštat, gosenice trebiti itd. Po taki poti se more izbistriti naš narod. In zakaj bi ne mogla takošna šola biti tudi po družih krajih, a ne samo v Čalmi? Za častito tako delo je treba le stalne volje, — zakaj bi jo samo ta dva gospoda imela? Zakaj ne bi mogli tako delati tudi drugi doktorji, notarji, duhovni, učitelji in sploh umni ljudje in narodni prijatelji? Ni lepo šopiriti se z rodoljubjem, samo kadar se vsedemo k bokalu vina, pa ondi vzeti „narod“ za sredino in kričati: „jaz sem naroden tako in tako, in sem to in uno učinil za narod!“ — pa vse je bilo le — z jezikom. Kdor družega nima za narod, kot samo jezik in vès božji dan le o

tem govori, kaj je storil za narod, revna čenča je. Narod naš potrebuje djanskega poduka, da se v gospodarstvu povzdigne, katero je podlaga blagostanju njegovemu. Tako, kakor delata ta dva moža, dela se za narod, — to je zanemarjenemu našemu narodu na korist, — to mu je duševna hrana. Ljudje v Čalmi velijo: „Škoda, da se tako ni že poprej počelo!“ In takih učencev imata vsako nedeljo od 50 do 60.“ — Naj bi imenovana rodoljuba v Čalmi tudi nam Slovencem bila izgled!

Ozir po svetu.

Nova pisma iz Srbije o Srbii.

(Dalje.)

Iz samostana Vračevšničnega, ki ga ne pozabim, dokler živim, gremo nazaj in krenemo na levo visoko gori v hribe, dokler ne pridemo na velike planine na pravo zgodovinsko polje pri velikem selu Ramači. Narod pripoveduje o tem velikem in visokem polji, ki se imenuje Taborišče, to-le: Ko je car Lazar v nesrečni bitki na Kosovem polji padel, vzame nad še ostalo vojsko njegov sin Štefan Lazarević vrhovno poveljstvo in jo pelje na te visoke ravnine, v ktere se dohodi sovražnikovi med visokimi hribi po ozkih soteskah lahko odbranijo; zato se te ravnine, kjer je srbska vojska imela svoj tabor, Taborišče imenujejo. Sin Muratov, sultan Bajacit, je podil srbsko vojsko po kosovopoljski bitki naprej in je prišel ž njo do teh visocih planin v selo, ki se še dan danes po njem imenuje Bajacitovo. Štefan Lazarević pošlje iz svojega taborišča do sultana svojega poslanca in prosi po njem, da sme pred sultana priti. Bajacit dovoli to Štefanu Lazareviću in njemu na veselje napravi mal vojnišk manêver (manêver se zove po turški šenluk), blizo nekoga sela, ki se še današnji dan zato imenuje mali Šenj.

Potem zaključita Bajacit in Štefan Lazarević med seboj mir v selu blizo taborišča, kteremu se še zdaj „Mirovič“ pravi. Na radost mirne sprave napravite obedve vojski, turška in srbska, velik manêver, pri nekem selu, ki se zato še zdaj „véliki Šenj“ imenuje. In res so v bližnji okolici imenovanega taborišča sela: Bajacitovo, mali Šenj, Mirovič in véliki Šenj, in to pričuje, da národno pripovedovanje ni prazno, ampak da stoji na temeljiti zgodovinski podlagi.

Znano je, da je bil s Turki zaključen mir za Srbe grozno grenak. Štefan je moral iti po dogovoru Bajacitu na pomoč s srbsko vojsko v Azijo, proti Tamerlanu. Vzel je seboj tudi svojega brata Vuka in oba sina Vuka Bankovića: Gregora in Vuka. Štefan je moral celó svojo lastno sestro, nesrečno Milevo, Bajacitu v harem dati, njemu strašen davek plačevati, svojo žalostno majko Milico ostaviti in v doljno Azijo za svojega največjega sovražnika Turčina kri prelivati! Boga mi žalostna osoda! Da! ne samo proti Tamerlanu v Azii, ampak tudi proti vsem turškim sovražnikom, to je proti vsem kristjanom so morali sinovi Lazarevi in Vuka Branković-a Turkom na korist svoje armade dajati in jim vojskovodji biti. Tako je največji in najslavniši srbski junak, mnogo popevani Kraljević Marko na korist turško v bitki s kristjani v Vlaški poginil. Ker je bilo v vsaki bitki tudi na kristjanski strani vselej dosti junaških Srbov, so se tako morali srbski bratje med seboj krvaviti.

V vseh turških, avstrijskih in ruskih bitkah so se Srbi na tujo korist na obéh stranéh junaško borili. Res, bridka osoda junaškega naroda! Pa predaleč sem zašel. Vrnem se tedaj nazaj k svojemu potopisu.

Po dolgem, težavnem in čez reko Srebrnico jako nevarnem potovanji pridemo v Topole. Ker smo se tu

3 dni mudili, sem pogledal tudi lepo cerkev v gradu in sobe njegove. V cerkvi je pokopališče Črnega Jurja in njegove rodbine; rake so z lepimi, sila velikimi marmornimi ploščami pokrite. Na desni strani cerkve pri vratih počiva junaški Črni Juri, na levi njegova mati itd. Se vé, da oče njegov, ki ga je sam iz očeto- in domoljubja ubil, ima neki svoj grob blizo Save. Tudi brat njegov, ki ga je v Topolah obesiti dal, in materi pri njegovi nesrečni smrti prepovedal se jokati, nima groba v cerkvi. Cerkev je res lepa. Veliki grad ima mnogo velicij, lepih sob. Ono stran grada in sobe, v katerih je Črni Juri bival, so Turki leta 1813 podrli. Tu se vidijo zdaj same nepokrite razvaline; v gradu pa živi zdaj neki oskrbnik kneza Aleksandra Karažijorževića. V Topolah so še trije česnjevi stari topovi, ki jih je Črni Juri napravil, da je z njimi Turke pobijal. Sreča mi je bila, da sem mogel s še živečimi sivimi starci govoriti, in ti so mi pripovedovali, da, ko je bil Črni Juri narod vzdignil na Turka, še deseti mož puške ni imel! „Z batinami v roci — so mi pravili — smo dobro oboroženega pasjega Turka napadali, in on je bil naš vojskovodja. Bolj srečni so imeli sekire, matike itd. On je moral Turčinu orožje jemati in nas oborožavati. Bajoneta (noža) na puški ni nihče imel. Tako so mi pripovedovali.

Iz Topol gremo v mesto Aranželovac. V Aranželovcu je knez Mihael tako lepo cerkev na svoje stroške sezidal, da ji ni kmali para; sezidana je iz pisanega marmora; za malo mestice aranželovaško je, Boga mi! prelepa. Blizo mesta Aranželovca je imenitna kislavoda, ki se s Slatino našo slovensko more slobodno meriti. Izvira na več krajih; al vse še stoji kakor je Bog vstvaril. Poleti dohaja bolnikov na miljade iz vse Srbije, da se lečijo s to vodo. Vsaki se koplje v nji, kolikor mu je drago, zastonj in je pije, kolikor je želodec prenese, brez plačila; napolni ž njo potem še velike sode in jih tira domú. Ta voda bo kadaj gotovo še jako slovêla, osobito, ker izvira v lepem kraju, ker ji visoke planine na severji in iztoku mrzle vetrove odbijajo. (Dal. prih.)

Dopisi.

Iz Dunaja. — Poslednja sednica „Slovanske Besede“ bila je brez dvojbe jedna od najvažnejših, kar se je ustanovilo ovo društvo. Besedin bibliotekar dr. Bogišić pročita predlog, po katerem bi iz sadanje male društvene biblioteke postala velika „bibliotheca slavica“, ktere je treba ovde v Beču, in objasni to z neovržljivimi dokazi. Za tem pročita plan i sredstva, s katerimi bi se ta misel uživotvoriti mogla. I predlog o načelu i plan s sredstvi, ktere ga dr. Bogišić izradi, je bil sprejet s takim zadovoljstvom, da brez vseh ovinkov je bil bibliotekar odmah pooblasten, da v dogovoru z g. podpredsednikom dvorskim svetnikom Utješenovićem učini prve korake k osnovanju tega važnega zavoda. Pred vsem iskalo se bode pri vladi kake podpore, i prosila se bodo vsa književna in znanstvena društva i pojedini spisatelji, da bi blagovolili svoje spise biblioteki pošiljati. Za danes o tem dosta; obširneje drugi pot. Zdravi Slovenci!

V Mariboru 25. junija. — Pretekli četrtek smo pokopali tukaj dosluženega učitelja gimnazijskega dr. R. Pufa, znanega moža po vsem Štirskem Kranjskem in Koroškem. Bil je sicer po rodu Nemec, al bil je pravičen tudi Slovencem in je o njih šegah in običajih tudi Nemcem razjasnil po mislih svojih marsiktero reč, ktero je zapazil in pozvedel na svojih potovanjih ob šolskih praznikih, kajti na potovanji je bil prešnja leta vsake šolske počitnice in seznanil se je po dobrem ali nedobrem s

vsakim župnikom in školnikom ter pozvedoval imenitnosti in redkosti vsakega kraja; zato pa je na Štirskem znal tudi za vsako cerkvico in za vsako bolj imenitno malarijo v vsaki cerkvici in za vsako pot in za vsak lepši križ, tako, da v teh rečeh res ni bilo moža nad njim. Popisaval je te reči v nemških knjigah, razun tega tudi pesmaril in novele pisal; med mnogimi njegovimi spisi je tudi marsiktero zdravo in čvrsto zrno. Ker je imel tedaj tudi med Slovenci mnogo prijateljev in znancev, izmed katerih je veliko jih bilo učencev njegovih, so mu tukajšnji Slovenci izpolnivši zadnjo voljo njegovo na grobu tudi eno slovensko zapeli. Tedaj dobremu znancu in po naših mislih prijatelju Slovencev in duševno bogato obdarjenemu večidel — vsak človek ima slabosti — pridnemu učitelju naj bode tudi v slavnih „Novicah“ ta prostorček! — Slomšekova „beseda“ je postavljena na 24. septembra; vse izverstne skladatelje slovenske smo povabili, da nam na Slomškovih pesmi napravijo napeve; po tem potu so nam že došli nekteri prav krasni napevi. — 2. julija napravi čitavnica izhod k našim po svoji rodoljubnosti znanim Franheimčanom; predpoldne se bo pela Miklošičeva slovenska meša pri Božji službi v farni cerkvi, potem se vrstijo veselice, tudi Bistričani se tamo pričakujejo.

Iz Trsta 20. jun. — (*Strah pred kolero*). Predvčerajnim je iz Aleksandrije v Egiptu prišla laška poštna ladija (parobrod poštni) z ljudmi in blagom v Trst. Ker je v Aleksandriji kolera se začela (pravijo, da v 3 dneh je nagle smrti pomrlo 49 ljudi*), ta ladija ni smela v Brindizo in Jakin, in zato je pri nas zavetja iskala. Kdor pozná strahljivega Italijana in Tržačana iste krvi, rad mi bo verjel, da je take ljudi božjastni strah lomil, ko so slišali, da pridejo Aleksandrinci k nam, in da so zahtevali, naj jih vlada zapodí kakor kužnike iz Trsta. Čeravno je po obilnih skušnjah gotovo, da kolera ni tako nalezljiva bolezen, kakor je kuga jutrovih dežel, si vendar pri tolikem strahu naših laških prebivavcev pomorska naša vlada ni mógla kaj, da ne bi bila ladii saj to ukazala, da mora za 7 dni s svojimi ljudmi in blagom v kontumacijo (zaprtijo), sicer bi se bilo lahko primerilo, da bi bili plahi Tržačanje tujce aleksandrijske na sto korakov s puškami od sebe podili. Pa tudi na to stran je bila, gledé na ta tržaški strah, zapoved sedemdnevne zaprtije potrebna, sicer bi se bilo našim kupčijskim ladijam, ktere bi jadrane po morji, gotovo zgodilo, da bi jih bile pomorske vlade francozke, laške in angleške države, kamor bi bile prišle, djale v prepoved. Vse to dela nepotrební strah! Kaj ko bi bili takrat, ko je v Trstu razsajala kolera, v Ljubljano in v Gradec pritekale Tržačane zapodili iz Ljubljane in Gradca, kakor zdaj Tržačanje hočejo begúne aleksandrijske zavriniti iz Trsta? Ako so ljudje tako boječi, res ni čuda, da zbolijo za kolero, če je tudi nikodar ni, kajti skušnja učí, da se je od samega straha že marsikdo podelal v hlače. Ko se je prvič v Evropi prikazala kolera, so postavili vojaške kordone, so zaprli mesta, vasi in hiše, pa vendar ni bilo mogoče ustaviti kuge. V jutrovi Indii je kolera domá in stanovitna, in čeravno je ta dežela zmiraj v dotiki z Egiptom, se vendar ni pogostoma tje zatrosila; v Carigradu je razsajala med krimsko vojsko in po tej vojski, pa vendar je nismo dobili v Trst, čeravno takrat ni bilo nobene kontumacije pri nas. V Meki pobira kolera vsako leto veliko ljudi, in čeravno Turki vsako leto romajo v to njim sveto mesto, je vendar domú gredé ne trosijo po Afriki in Azii. Vemo, da je še nekoliko zdravnikov, kteri menijo, da je kolera nalezljiva; al

*) Telegram, ki so ga tudi „Novice“ po gosp. Jugovicu dobile iz Aleksandrije naznanja, da 23. dne t. m. je ondi umrlo 150 ljudi za kolero. Vred.

sem videl novomeške nemškutarje v podobi sršenov in mnogih družih strašnih podobah, ki v neizmernem številu revežev Sokolcev na krškem polji pričakujejo; potem sem spet videl, kako se je kandijski most pred Novomestom s strašnim ropotom podiral in s svojimi tramovi zadnjo rudečo srajco v Krki utapljal, in nazadnje se mi še moj top s hrbta zvali in v Krki utone! Potem sem spet imel pred očmi mojstersko podobo, ki se vidi na desno pri zadnjem oltarju, ko se v cerkev pride, pri sv. Petru v Ljubljani, namreč: moritev belehemskih otrok, le s tem razločkom, da sem videl namesti otrok zale fante v rudečih košuljah in namesti krvoželjnih rabeljnov v judovski obleki mrtvaško-suhe može v pet sežnjeval dolgih „frakih“ in s cilindri, visokimi kot dve Šmarni gori, strašno grdo so se na rudečo-srajčeneži krmevžili, le, da so namesti velikih kuhinjskih nožev dolga jeklena peresa v podobi kuhavnic v rokah držali. Na šentpeterski podobi se otroci na jok držijo; tu so se pa fantje le smejali, nekteri celó krohotali. Ko to opazim, se tudi jaz smejati začnem in popolnoma opustim misel, ktera me je v prvi mah prešinila, da bi svoj top nabasal in na „cilindraše“ pomeril. Ko si pa sopet svoj turški top nazaj na pleča popravljam, me strežaj s strašnim basom izbudi, rekoč, da je zadnji čas, da vlaka ne zamudim!

Ko s postelje skočim, vidim — o malum omen! si mislim — da je vse nebo s tamnimi oblaki prepreženo in da gré dež kakor da bi s čubra lil. Pridši na kolodvor, vidim svojega ožnoranega prijatelja, ki mi, smehljaje se, iz vagona miga, kam da naj grem. Naglo se kraj njega vsedem, hlapec zažvižga, in hajd naprej proti krškemu mestu. Al — o jemine! — zdaj še le opazim, da sem turški top domá pozabil. Razodenem svojemu prijatelju strašne sanje, ki so me celo noč mučile, vprašaje ga, če ni tudi on za črno to vojsko, ki nam žuga, kaj pripravil, na priliko, kakošno peklenko baterijo, ker je izvrsten naravoslovec in kemik, kar je vsemu slovenskemu občinstvu že davnej znano. Kakor so severni Amerikanci pod admiralom Faragutom v zadnji vojski take baterije v krnicah Misisipovih poskrili in nastavili, tako bi jih tudi midva ponoči od 19. do 20. avgusta pod kandijski most nastavila, kakor nekdanji slavni krakovski ribič Tenatl*) mreže v Ljubljani, kadar je šel karfe lovit.

Krohotali se začne, ko vidi moje blede lice nargrančeno od samih vojskinih skrbi, in jame me tako-le tolažiti: Prepričan sem, da so gori omenjene besede le izrek posameznega meželjna (filistra), kteremu nobena krtača več ne pomaga; to je le bela vrana; verjemi mi, da so Novomeščanje in v obče Dolenci zdrave, čvrste in krepke korenike slovenskega naroda, nad kterimi boš svoje veselje imel; treba jih je le izbuditi; treba jim je pokazati, kaj je slovenska mladež, slovenska moč in gibčnost, slovenska pesem in v obče, kaj je naša narodna civilizacija; treba je pokazati dolenskim dekletom, da se znajo slovenski mladenči vse bolj „elegantno“ in „graciozno“ na plesu vrtiti kakor pa zarjevali, s prahom aktov potreseni, veselemu življenju odmrli birokrati, ali pa drugi debeli meželjni, ki mislijo, da je to najkrasnejša knjigarnica za izobraževanje človečanstva, ktera obstaja iz visokih steklenic, polnih sladkega vinčka in pa širokih vrčkov, iz kterih „Märzenbier“ kipí. Ljubi moj, to so ti protivniki vsake tiskane pôle; k večjemu ti vzame vsake kvatre „Intelligenzblatt“ Laibacherčin v roke, trdno misleč, da je to vse eno: sv. pismo ali pa Laibacher Zeitung. — Jutri mora v Novomestu zmagati — Sokolovo pero in krepka slo-

venska beseda, ne pa, da bi midva nedolžne mestjane, ki se pohlevno v božjem strahu na trati veselí, s turškimi topovi in pa s peklenškimi amerikanskimi baterijami o petstoletnici pozdravljala. — Vidiš, ljubi moj, nama hrvaški zrak, hvala Bogu, dobro dé, in bolj na debelo stran vdarjava, toraj ne bova mogla po telovadskih brunih plezati; šla bova kot bradata, ožnorana misijonarja med zbrano množico in zinila bova ktero, ako priložnost nanese. Če naji poslušajo, je prav; če ne, se spet nazaj proti Krki obrneva in kakor je nekdanj sv. Anton ribicam, tako bova midva krškim rakom, po vsem izobraženem svetu slovečim, eno povedali, saj so na glasu, da so strašno veliki, bistrourni in radovedni, posebno zvečer, kadar se grejo na travo past. Gotovo se jih bo velika množica okoli naju zbrala in naji pozorno poslušala. Za plačo take pazljivosti jih bova nazadnje v klobuk pobrala, spekla in pojedla; imela bova večerjo, ktero bo nama vsak „gourmand“ iz Pariza ali New-Jorka zavidal. Vidiš, ali naj se najina osoda v Novomestu tako ali tako obrne, vedno sva na dobičku.

Prav sem dal prijatelju, in ni mi bilo več žal, da sem turški top na Hrvaškem pozabil. — Tako se pomenkovaje stopiva na brod in prepeljavša se čez Savo prideva v Emavz — to je v Krško mesto — dež pa je še vedno neznano lil. (Dal. prih.)

Ozir po svetu.

Nova pisma iz Srbije o Srbii.

(Dalje.)

Iz Kisle vode smo se vrnili v lepo vas Žabare pri Topoli. Prenočili smo v hiši in po sobah, kjer je tudi knez Miloš vselej na svojem potovanju prenočeval. Blizo te vasi je druga lepa vas Čumič. Obe te vasi ste zato imenitni, ker delate najboljšo rakijo (slivovec) vse Srbije. Res je neka posebnost. Srbska rakija je sploh dobra in zdrava, da ji na svetu para ni, al čez žabarsko in čumičko je ni. Celó v Rusijo se pošilja, kjer jo čislajo nad vsako drugo. V Rusii so neki oštarije z nadpisom: „žabarska rakija“ — „čumička rakija.“ Tudi Negotinsko vino se pošilja v Rusijo.

Pri Žabari pregazili smo zopet reko Jasenico in gazili naprej po strašnem blatu v veliko in lepo selo Svetlič, kjer smo pri nekem bogatem seljaku dobro in veselo živeli. Njegov grozno stari oče, ki ima svojih 110 let na hrbtu, je nam veselje delal. Povedati moram, da je po Srbii mnogo po sto in še več let starih ljudi, in da se nahajajo tudi po 130 let stari. Iz tega se vidi, da je Srbini silno trdnega života. Gori omenjeni starec, kteremu že noben las več ni glave pokrival, je vzel, ko smo mi večerjali, gosle v roke in popeval je naprej in naprej brez preneha junaške pesmi pri silnem ognju v veži. Sedeli smo vselej do jedne ali dveh čez polnoč pri ognji. Njegovo premilo petje in prelepo drglanje na gosli ni dalo noben večer ne nam ne ženskim spat.

Ženske so se opolnoči vzdignile in so okoli strašnega ognja v grozno veliki veži „kolo“ z možkimi veselo plesale. Srbski narod je vesel; vsaka kuča ima svoje gosle, dudle pri handžarih in puškah, in če le dudla zapoje, gajda ali gosli zabrenčijo, vse se naenkrat v kolo spravi, pa hajd, naprej veselo poskakovanje in mendranje brez konca in kraja. Na svojem potovanju sem večkrat videl narod po debelem blatu „kolo“ veselo plesati. Povsod so nas in vsaki večer gosle razveseljevale; al nikjer tako ne kakor v Svetliču. Mali nepokriti magazin, ki je čepel starcu vrh suhega grla, ktero je večkrat moral s čašo rakije pomočiti, bil je tako silno poln lepih junaških pesem, da nam je vsaki večer novih iz svojega neizpraznljivega zaloga motal.

*) Eden največjih originalov iz domačega življenja, kterega v nadaljevanji ne bom nikakor pozabil opisati. Pis.

Nektere pesmi so tako silno dolge, da jih je po celo uro naprej in naprej popeval, oddahnil se je le toliko, da je čašo rakije popil.

Starček mi je pripovedoval, da je njegov oče se pod junakom Koča Petrović-em bojeval. Bil sem jez takrat, je rekel, že v moških letih. Koča Petrović je bil slavni junak. On je bil prvi, ki je narodu srbskemu pokazal, da se dá streti turški jarem. Da! on ga je od leta 1788 do 1792 tudi strl s svojim junaštvom in Turka iz vse današnje knježevine popodil. Za čas njegovega slavnega življenja je srbski narod slobodo vžival. Pa Koča Petrović po izdajstvu pade Turkom v roke, ti ga na kol nasadijo; Koča na kolu nataknen slavno svojo dušo izdihne, narod srbski pa zopet v turško sužnost pade, in mirno težak jarem nosi do 1804. leta, ko ga je počel lomiti drugi slavni junak Črni Juri in ga v nekoliko letih tudi vsega strl in Turka kakor Koča iz vse Srbije popodil ali pobil! Pa tudi Črnega Jurja je 1813. leta nesreča obiskala in narod zopet pahnila v staro sužnost, v grozovite težave in muke, dokler se ni 1815. leta pokazal narodu tretji junak, knez Miloš, ki je turški jarem za vselej strl. Sedaj je 50 let, odkar se je narod srbski pod slavnim Milošem za svobodo boriti začel in si slobodo na veke zadobil. Zato pa bo letos meseca maja v Topčideru v ta spomin veliko narodno veselje in praznovanje, za katero se tukaj v Kragujevci v vojniški fabriki raketeljni in druge reči izdelavajo.

Koča Petrović je Črnemu Jurju Petroviću pot pokazal, po katerem se mora dospeti do slobode. On je trnjavo pot gladil in sekal s handžarom in jo požigal s strelnim prahom! Da ni bilo slavnega Koča, ne bi tudi bilo niti slavnega Črnega Jurja niti slavnega kneza Miloša. — Stari starček v Svetliču mi je pripovedoval, kako so se Srbi pod Kočem in Črnim Jurjem s Turki vojskovali. Rekel je, da narod ni drugzega orožja v rokah imel, kakor gorjače, batine in kole! Puške, handžare, nože, sekire, kose in drugo železno orodje so bili že pred vstajo Turki narodu odvzeli. Redko kdo je imel kako puško v hosti skrito. Pa čemu mu je bila puška brez strelnega praha? Bolj srečen je bil, kdor si je bil hanžar, nož, sekiro, koso itd. skril. Ko smo kako turško četo v zasedi s kamenjem in z batinami pobili, bila je naša radost nepopisljiva, kajti dobili smo vselej dovolj pušek in strelnega praha, sabel, hanžarov, denarjev in obleke. Tako je pod Kočem in Črnim Jurjem narod z veliko težavo v roke dobival orožje, za katero se je moral, kaj bi rekel, z golimi rokami biti. Ko smo kak turški grad napadli in vzeli, dobili smo izvan drugzega orožja tudi vselej dosti topov in denarjev. Zadnja leta je imel Koča lepo dobro oboroženo vojsko, za katero si je bil orožje pri Turkih nabral! Ko je bil Koča na kolu umrl, so Turki narodu vse železje vzeli. In ko se je Črni Juri na Turke vzdignil, vse je imelo gole roke, pa slavni junak je znal Turčinu tako dobro orožje jemati, da je nazadnje imel čez 80.000 mož dobro orožene vojske in okoli 100 topov! In ko je slavni junak Črni Juri 1813. leta padel, so Turki zopet vse narodu pobrali, narod je bil gol in brez vsega orožja, tako da Miloš 1815. leta ni imel ne jednega topa! Nekteri so v hostah skritih pušek poiskali in pod njegovo zastavo pritekli, pa večidel je imel narod le gorjače in batine v rokah. Bog me! srbski narod se je strašno za slobodo boril; pa njemu, ki si sam pomaga, tudi Bog pomaga, in Bog je dal, da narod srbski zdaj živi v najlepši slobodi, za katero je vekove svojo krv prelival. Pa predaleč sem zašel, moram vrniti se k svojemu potovanju.

Iz Svetliča gremo v malo mesto Rače, ki stoji na veliki rodovitni ravnini. Mestjani so trgovci in zemlje-

delci, oni pridelujejo kaj dober duhan, in so sploh premožni, da, bogati in kaj pošteni in priljudni ljudje. Mestice ima lepo novo cerkev in mnogo lepih hiš in štacun. Jez sem stanoval pri svojem tovaršu in žensu gosp. dr. Kovačević-u, že iz Dunaja znanem prijatelju. Dobri gospodine prijatelj dr. Petar Kovačević me je od kuče do kuče svojih prijaznih someščanov vodil, bil je namreč takrat praznik 40 mladenčev (40 mučnikov). Ta dan je praznik ali slava raške vinske gore. Se vé, da ta velik praznik nihče nič ne dela, ampak pije in pije se, kar se more in dá! Kdor hoče ta dan pošteno (!) praznovati, mora že pred poldnevom 40 čaš vina ali 40 čaš rakije popiti — to je, vsacemu svetniku eno na čast. Ta dan gré namreč vse iz mesta v vinograde, ondi v veselem društvu vse mesto skup pije, je in se veseli. Letos je bil pa strašno debel sneg, narod v vinograde ni mogel, zato so prinesli vsi meščanje o poldne jedi in pijače v veliko kučo k stricu gospodina dr. Kovačević-a in tu so se meščanje veselili pri raznih jedih, pijačah, pri dudli, gajdi in pri goslih od poldne čez polnoč. Tudi jaz sem bil med njimi. Ko smo se o poldne v hiši skupili, so počeli možje drug drugzega izpraševati, koliko čaš je že popil? Kdor jih še ni imel 40, je moral pred jedjo dovršiti, kar je manjkalo! Mene in mojega prijatla je veselo društvo te strašne naloge po prošnji in usmiljenji oslobodilo. V Rači se mi je zdelo, da sem v Šentjerneji na Dolenskem. Kakor Šentjernej stoji tudi Rača na lepi vegasti ravnini pod vinskimi holmci in hribi; ima dobro vino, in mestjanje so kakor Šentjernejčanje kaj prijazni, dobrovoljni, veselo popevajoči ljudje; kakor Šentjernejci so si drugi družemu v rodu in v lepem prijateljstvu.

Iz Rače gremo kroz mestice Batočin zopet na reko Moravo v selo Brzane, dobrih šest ur daleč. Tako strašnega potovanja nisem še doživel kakor je bilo to: Blato, konjem čez kolena debelo, bilo je pokrito s tankim ledom, ki kónj nikakor ni mogel držati. Presk! presk! je led zmirom preskal in pod njim cmok, cmok! se je mastno blato glasilo. Velika moravska dolina je bila vsa v led spremenjena, po njej smo toraj jako težavno naprej hrustali in cmokali! Vrh tega nam je ostraburja obraze brila ko britev! Morava in Drina ste lepi, veliki mnogo popevani reki. Oni ste narodu srbskemu to, kar ste lepa Sava in Drava narodu slovenskemu. Iz sela Brzane gremo v kloster (monastir) Graničarica na smederevski cesti. Ta kloster, ki je okoli 500—600 let star, so Turki grozno pokvarili, zid je že ves počen in stara cerkev žuga, podreti se. Po razpočenih stenah so malanim svetnikom vsi nosovi, oči in tudi roke odtrgane. Malarije so bile jako lepe, njihovo oskrunjenje kaže turško divjaštvo.

Iz klostra Graničarice gremo v selo Desimirovac, tukaj mi je silno stara ženica, ki ji po vsem obrazu redek siv mah raste, to le grozovitost pripovedovala: Ko sem bila 15 let staro dekle, imela sem staro sosedo in prijateljico, ki je bila majka treh sinov, eden je bil pop, dva pa seljaka. Leta 1813 so Turki vse tri na kole natakneli! In žalostna majka je njim po 4 do 6 dni hladne vode nosila in tako njim tolažila strašne bolečine. Pomislite, gospodine, kako strašne bolečine so bile to, ne samo za nesrečne sinove, ampak kakošne so bile tudi za majko! — Iz tega sela gremo v Kragujevac domú, in izvršili smo 49 dni dolgo in grozno težavno potovanje. Potovali smo v največi zimi, po največem snegu in blatu in po največih mlakah, vodah in ledu. Dozdaj sem vam imenoval imenitniše štacije, v katerih sem kaj videl; male sem zamolčal. Zdaj vam čem pa v kratko povedati, kaj sem v narodu sploh opazil.

(Dal. prih.)